

Læring om bord

Erhvervsfiskeres behov for efter-
uddannelse

Udarbejdet for Transporterhvervets UddannelsesRåd

**Per Bruhn
Kamille Godrim Jakobsen**

**Kubix
Juli 2007**

Kubix ApS
Nørre Voldgade 2
1358 København K

Tlf. 3332 3352
kubix@kubix.dk
www.kubix.dk

Indhold

Resumé	3
Baggrund	6
Fremgangsmåde	6
Udviklingstendenser og udfordringer i dansk fiskeri.....	8
Læring i fiskeriet	15
Behov for læring og efteruddannelse	18
Erfaringer med efteruddannelse	18
Fiskere overvejer efteruddannelse	20
Organisationers bud på efteruddannelsesbehov ...	22
Tilrettelæggelsesformer	24

Resumé

Spørger man en erfaren erhvervsfisker om han har brug for efteruddannelse, svarer langt de fleste i første omgang at de kan hvad de har brug for at kunne og vide. Går man ham lidt mere på klingen, får man for det første en fortælling om at det han kan, er lært gennem 'praksislæring'. Ved at spørge sig frem, ved at lytte, lure eller prøve sig frem – ikke alene, men sammen med skipper, en makker, en leverandør, en håndværker eller øvrige besætningsmedlemmer. Og i øvrigt har fiskeren ikke lært at fiske, han *er* fisker.

Obligatorisk

Den erfarne fisker giver udtryk for at uddannelse og efteruddannelse er for de unge. Hvis den erfarne fisker endelig skal deltage i uddannelse skal den:

- være obligatorisk
- foregå i egen havn/landingsplads
- ikke på havdage
- være så kort som mulig og
- kunne bruges og knyttes til det daglige arbejde

Uddannelsesbehov

Set i bakspejlet giver den erfarne fisker og organisationerne udtryk for at der er uddannelses-/efteruddannelsesbehov inden for følgende områder:

- Biologi
- Maskiner
- Grejer
- IT
- Engelsk
- Planlægning og økonomi
- Kendskab til rammer
- Almene kompetencer
- Fagsprog
- Systemkendskab

Biologi

Næsten uden undtagelse giver fiskerne udtryk for at det er en fordel med større viden om biologi. Som et redskab til at forstå og kvalificere egne erfaringer og til at kunne forstå og tale med biologerne på området.

Maskiner

Alle fiskere nævner behovet for at kunne betjene, fejlsøge og reparere maskiner – i hvert fald i et omfang som muliggør at fartøjet kan komme i havn og få den nødvendige reparation.

Grejer

Fiskerne nævner endvidere øget kendskab til grejer samt kendskab til elektronik og hydraulik.

IT

Den megen teknologi til kommunikation, navigation og fiskesøgning mm er en udfordring for mange fiskere og anvendes ikke fuldt ud. Fiskerne giver klart udtryk for et behov for større kendskab til og forståelse for brug

af computer og andre digitale medier.

Engelsk

Kommunikationen til havs foregår ofte på engelsk og flere engelskkundskaber vil være et behov i takt med at der kommer flere udlændinge på de banker danske fiskere besejler.

Planlægning og økonomi

Fiskeriet reguleres af kvoter. Kvoterne giver mulighed for at kunne planlægge sejladsen effektivt. Der er fokus på at reducere omkostningerne ved sejladsene, fx at reducere antallet af havdage således at de kan begrænse energiforbruget, og omkostninger til kost mv reduceres. Fiskernes organisationer efterlyser mere og bedre planlægning og økonomistyring som redskaber til at sikre god økonomi i fiskeriet.

Kendskab til rammer

Den kraftige styring af erhvervet betyder at det er en nødvendighed for en fisker at have et grundigt kendskab til fiskeripolitik, kvoter mv for at den enkelte sikrer sig at fartøj og grej er i overensstemmelse med gældende regler. Der er behov for løbende ajourføring på dette felt.

Almene kompetencer

Repræsentanter fra organisationerne peger på at fiskerne har et betydeligt behov for at styrke de almene kompetencer som at læse, skrive og regne. Disse kompetencer skal fiskerne både bruge for fortsat at kunne følge med ift nye regler mm og for at skabe et fundament for at deltage i efteruddannelsesaktiviteter der retter sig mod andre erhverv.

Fagsprog

Fiskerne nævner at der i takt med at polakker og letter finder vej til de danske havne er behov for et 'fagsprog' på bådene der gør det let at kommunikere om fiskeriet i en situation hvor polakker, letter mv - endnu - ikke har tilstrækkeligt kendskab til det danske og engelske sprog.

Ordet 'fagsprog' er her en bred betegnelse der ud over ord kan omfatte fakter, tegn mv som præcist og hurtigt kommunikerer ordrer, advarsler mv og tilbagemeldinger på om disse er forstået.

Systemkendskab

For de nye er der behov for sprogundervisning og i høj grad for kendskab til hvordan det danske system fungerer så det bliver muligt for polakker og letter at tage familien med til Danmark.

Undersøgelsen peger på følgende elementer i forhold til afklarings-, tilrettelæggelses- og læringsformer:

- IKA og IKV
- E-learning
- Læring for hele besætningen
- Om bord

IKA og IKV

I den aktuelle situation må efteruddannelse af erhvervsfiskere ikke alene ses i relation til erhvervets egne behov, men også ses i relation til behovet for om-

skoling. Derfor er der behov for en øget indsats på IKA og IKV området.

E-learning

I takt med at erhvervsfiskerne er blevet fortrolige med og anvender computere, synes det at være en mulighed at etablere fjernundervisning eller udvikle undervisningsprogrammer på Cd-rom eller DVD til anvendelse i de stille perioder i fiskeriet – fx på udturen – hvor fjernundervisningen kan knytte an til det udstyr, grej, maskineri mv som den enkelte fisker skal arbejde med i det daglige og til det praksisfællesskab som det lærte skal anvendes i. Denne form for læring kunne glimrende omfatte hele besætninger og ikke kun enkelte fiskere.

Læring for hele besætningen

Der synes generelt at være et potentiale i at udvikle efteruddannelse til hele besætninger frem for enkelte fiskere og at appellere til skipperne om at tage initiativ til brug af de nuværende efteruddannelsesmuligheder.

Om bord

Det drejer sig kort sagt om at læring og efteruddannelse må ske om bord og at erhvervsfiskerne skal gå ombord i de eksisterende efteruddannelsesmuligheder – meget gerne sammen med skipper og øvrige besætningsmedlemmer.

Baggrund

Fiskeri i opbrud

De pessimistiske røster siger at fiskerierhvervet er i opbrud. Flere og flere kuttere lægges op, deres kvoter frasælges og erhvervsfiskerne går fra borde og tager ansættelse i andre erhverv. Dette sker samtidig med at fiskerierhvervet har problemer med at rekruttere nye – herunder unge – erhvervsfiskere.

Ny teknologi

Fiskerne anvender megen ny teknologi. Det drejer sig om navigations- og radioudstyr, plottere til søgning efter fisk, fangstredskaber, udstyr til mærkning og opbevaring af fisk mv. Teknologier som har et stort anvendelsespotentiale, men det er et spørgsmål om potentialet udnyttes fuldt ud? Og kan en bedre anvendelse af teknologien skabe større sikkerhed på skibene?

Brug af efteruddannelse

Erhvervsfiskerne benytter næsten udelukkende de obligatoriske kursusaktiviteter. Det kan der være mange grunde til: De mangler motivation. De mener at de allerede kan det de har behov for. De vil gerne men har ikke mulighed for at rejse langt væk for at komme på kursus. Kurserne gennemføres ikke i friperioder, men i perioder hvor skibene er på land og hvor fiskerne gerne ville se lidt til familien. Afholdelsesformerne for undervisningen er ikke tilstrækkelig fleksibel. Mulige årsager er der nok af. Undersøgelsen sætter derfor fokus på både rammer og motivation for erhvervsfiskernes uddannelsesmuligheder, herunder at kortlægge om der eksisterer udækkede efteruddannelsesbehov.

Fremgangsmåde

Denne undersøgelse bygger på en række interview med både fiskere, organisationsrepræsentanter og lærere der underviser på Fiskeriskolen eller på uddannelsesskibet Athene.

Vi har været på besøg på Fiskeriskolen og på havnen i Thyborøn, på havnene i Lemvig og Torsminde, besøgt Athene i Bønnerup og været på besøg hos 3f i Grenå.

Vi har i forløbet gennemført interview med:

- Danmarks Fiskeriforenings formand
- En bøder i Lemvig
- En smed i Torsminde
- Fiskere på havnene i Thyborøn og Lemvig
- Fiskeriforeningernes formænd i Thyborøn og Torsminde
- Fiskeriskolens leder
- Kursus-deltagere på Athene
- Repræsentanter fra 3F – både centralt og lokalt

Vi har i alt gennemført interview med 10 fiskere.

Endelig har vi haft en inspirerende samtale med Tho-

mas Højrup og to af hans medarbejdere fra Institut for Arkæologi og Etnologi. Vi har ligeledes gennemgået en række tidligere undersøgelser på fiskeriområdet for at få inspiration til at pege på nye eller ændrede behov for kompetenceudvikling og efteruddannelse og på ændringer i tilrettelæggelsesformerne.

Lang analyseperiode

Undersøgelsen har strakt sig over en længere periode end beregnet. En væsentlig årsag til dette er at efteruddannelsesaktiviteten har været meget begrænset og det derfor har været vanskeligt at få interview med erhvervsfiskere der deltog på et kursus. I undersøgelsesperioden er et par planlagte uddannelsesforløb blevet aflyst på grund af for få tilmeldinger.

Analysen er struktureret i følgende afsnit:

- Udviklingstendenser og udfordringer i dansk fiskeri
- Læring i fiskeriet
- Behov for læring og efteruddannelse
- Tilrettelæggelsesformer

Udviklingstendenser og udfordringer i dansk fiskeri

I dette afsnit tegner vi et billede af fiskerierhvervet og de seneste udviklingstendenser og udfordringer i erhvervet. Ifølge fiskerne selv har fiskeriet som fag ikke udviklet eller ændret sig grundlæggende, om end alt er blevet større.

Mange små både

Fiskerierhvervet omfatter – ifølge tal fra Danmarks Fiskeriforenings hjemmeside - 5.189 besætningsmedlemmer fordelt på 3.425 fartøjer. Branchens struktur er præget af mange små fartøjer (under 5 tons) med en enkelt erhvervsfisker og en lille andel af de samlede fiskekvoter, og et mindre antal større specialiserede fartøjer (over 20 tons) med op til ca 8 ansatte og med langt broderparten af fiskekvoterne. I gennemsnit er der 1,5 besætningsmedlemmer pr fartøj.

Generationsskifte på vej

Ifølge tal fra Danmarks Statistik (jf tabel 1) er fiskerierhvervet præget af en aldring blandt besætningsmedlemmerne. Således er næsten 42 pct over 50 år.

Tabel 1. Aldersfordeling blandt besætningsmedlemmer

Aldersgruppe	Andel i %
15-29 år	13,2 %
30-39 år	17,9 %
40-49 år	27,3 %
50-66 år	36,1 %
67+	5,6 %
I alt	100,0 %

Fiskerierhvervet står over for et betydeligt generationsskifte hvor tilgangen til erhvervet ikke længere kan findes blandt fiskernes egne børn, men fra byungdom med lyst til fiskeri og med lyst til en adgangsvej til erhvervet via en erhvervsuddannelse.

Kort skolebaggrund

Erhvervsfiskernes uddannelsesforhold vurderet på højeste fuldførte erhvervsuddannelse, adskiller sig markant fra den samlede befolknings uddannelsesforhold.

I dag har ca 55 pct af alle fiskere grundskole som højeste fuldførte uddannelse, mens dette kun er tilfældet for ca hver tredje af alle beskæftigede i 2006 (se tabel 2 på næste side).

Anvendelig erhvervsfaglighed

Det glædelige for fiskerne er at der er flere der har en erhvervs- eller videregående uddannelse i 2006 end der var i 2003. En tredjedel af erhvervsfisker-

ne har en erhvervsuddannelse, fx trawlbindere, smede mv. Ifølge fiskerne selv kommer denne erhvervsfaglighed dem til gode i det daglige arbejde. "De er et skridt foran", som en af fiskerne udtrykte det.

Tabel 2: Beskæftigede i fiskeriet fordelt efter højest fuldførte erhvervsuddannelse. Årene 1993 og 2006.

Uddannelsesniveau	1993		2006	
	Alle erhverv	Fiskeri	Alle erhverv	Fiskeri
Grundskole	42,7 %	63,1 %	32,0 %	54,7 %
Almengymnasial og erhvervsgymnasiale udd.	7,4 %	1,4 %	8,3 %	1,6 %
Erhvervsuddannelser	31,9 %	28,3 %	33,2 %	33,0 %
Videregående uddannelser	15,7 %	4,0 %	23,2 %	5,6 %
Uoplyst	2,4 %	3,3 %	3,3 %	5,2 %
I alt	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Fartøjstyper

De nævnte 3.425 fartøjer i dansk fiskeri kan inddeles i tre hovedgrupper: garn-, not- og trawlfartøjer.

Af en oversigt fra Danmarks Fiskeriforening fremgår det at ca. 3/4 eller 2.429 fartøjer af de danske fartøjer, er garnfartøjer.

Måler man fartøjerne efter tonnage, maskinkraft og forsikringsværdi så udgør trawlerne derimod den største andel af dansk fiskeri nemlig ca. 3/4. Der er i Danmark 8 notbåde der tilsammen fisker en tonnage på ca 8100 BBT, og dermed ligger lidt under de 10.800 BBT som de 2429 garnfartøjer fisker til sammen. De 845 største både – notbåde og trawlere – fanger 88 pct af den samlede tonnage.

En ny balance

Til trods for den skæve fordeling af tonnagemængden forventes fremtiden at bevare en struktur med både store trawlere og mindre både til kystfiskeri. Det er i hvert fald en politisk målsætning, og det er den udvikling der tegner sig nu hvor der synes at være skabt en ny balance mellem hav- og kystfiskeri, industri- og konsumfiskeri og mellem store og mindre både. De fiskere der fortsat vil blive i erhvervet, samles på færre både, og andre vil forlade branchen til fordel for andre erhverv eller for at blive pensionister.

Fiskearter

De mest landede fiskearter til konsum er – i mængder – sild, torsk og rødspætter. Hertil kommer blåmuslinger og industrilandinger. Den fisk der indbragte de største gennemsnitspriser, var tunge og jomfruhummer.

Nye fiskearter

I takt med klimaforandringerne er der en mulighed for at vi vil se nye fiskearter i de danske farvande.

Multke, ansjoser og tun er ikke hverdagskost i de danske net, men er havnet i nettene i de indre danske farvande, og i Torsminde er flere kuttere på vej til at rigge om til krabbefiskeri. Den amerikanske hummer har været på langfart og er set i Limfjorden, mens Stillehavsøsters, som oprindeligt kommer fra Sydøstasien, i de seneste år er dukket op i en række danske farvande.

Tilstedeværelsen af nye fiskearter betyder at fiskerne har brug for at følge klimaudviklingens konsekvenser for eksisterende fiskearter og muligheder for nye fiskearter. Nye fiskearter kan betyde ny rigning og behov for viden om nye fiskearters adfærd.

Kvotesystemet

Det europæiske fiskeri er reguleret af nationale tilladte fangstkvoter (TAC) der bygger på biologiske anbefalinger¹. Tidligere blev de nationale årskvoter opdelt i kvartalskvoter. Kvoter som gjaldt alle fiskere, og ingen fisker havde ejendomsret til. Denne regulering fremmede konkurrencen – race for fish - og opmuntrede fiskerne til at udvide deres fangstkapacitet så de individuelt kunne tjene flere penge end andre fiskere. Kvartalskvoterne førte til at kvoterne var fisket op ved udgangen af kvartalet.

Gennem etablering af individuelle omsættelige kvoter (IOK) er det muligt at sikre fiskerne ejerskab til en andel af de samlede kvoter hvorved fiskerne selv kan bestemme hvornår og hvordan de ønsker at fange den tildelte kvote. Ved at tillade fiskerne at købe og sælge andele, kan de samtidig øge eller mindske deres kvoter.

Fordele

Kvotereguleringen har givet fiskerne bedre mulighed for at planlægge efteruddannelse og skabe en balance mellem fiskeri og privatliv. Den samlede begrænsning i fiskeriet har endvidere haft den klare fordel at fiskerne nu fokuserer mere på at undgå udsmid og gå efter højværdifiskeri. Fokus er rettet mod kvalitet frem for kvantitet.

Samtidig nævner mange fiskere at kvotereguleringen er et brud med fiskeriet som et frit erhverv, og havets fisk som et fælles gode alle havde lige adgang til. Endvidere påvirker reguleringerne fiskeriets hidtidige organisering i et partsfiskeri.

Fiskeriets organisering

Partsfiskeriet er dog stadig en grundpille i fiskeriet. De enkelte partsfiskere får procenter af fangsten efter fratæk af diverse omkostninger.

I dag eksisterer der samtidig en overenskomst der aftaler løn- og arbejdsvilkår. Mandskabet er ifølge overenskomsten garanteret et mindsteudbytte pr fiskedag. Fiskerne aflønnes derfor af en kombination af procenter og fast løn. Som en organisationsre-

¹ De følgende overvejelser bygger på: Strukturproblemer i den danske fiskerflåde af Jesper Raakjær Nielsen, Institut for Fiskeriforvaltning og Kystsamfundsudvikling, Nordsøcentret.

præsident udtrykker det: *"Partsfiskeriet er ved at forsvinde og erstattes af at se skibet og fiskeriet som en virksomhed"*.

Arbejdsopgaver

Derfor indgår Danmarks Fiskeriforening og 3F også overenskomstaftaler. Overenskomsten beskriver den enkelte fiskers forpligtelser. De omfatter opgaver i forbindelse med klargøring mv af skibet og beskriver at besætningen deltager i alt forefaldende arbejde ombord: udsætning og indhivning af redskaber, sortering, rensning, skylning og isning af fangsten, reparation af fiskeredskaber, pasning af motor og spil, rengøring og almindelig vedligeholdelse af skibet, holde udkig og stå til rors under fiskeri og sejlads. Ved ankomst assisterer mandskabet ved losning af fangsten i overensstemmelse med sædvane (§ 8 i overenskomsten).

Arbejds miljøet

Det fremgår af mange rapporter at arbejdsmiljøet er præget af dårlige arbejdsstillinger, kulde, træk, temperaturforskelle, glatte gulve, tunge byrder mv – et erhverv med relativ stor dødelighed, mange skilsmisser, selvmord mv.

Der anvendes mange kemiske midler til rengøring af dæk, maskinrum og lastrum – midler der er brandfarlige og farlige at indånde. Hertil kommer støj der kan give stress, hovedpine og nedsat høreevne.

Der sker en række ulykker på havet. Det er ifølge nogle undersøgelser især enmandsbetjente både der er mest udsat, og ulykkerne ophober sig i årets fire sidste måneder.

Det er dog ikke disse forhold fiskerne beretter om når de skal fortælle om hvad fiskeriet er for dem. De fortæller om det frie liv, den hurtige og gode indtjening og de giver udtryk for at fiskeriet i dag er meget lettere, fx er der meget færre fysiske løft end tidligere. Men selvfølgelig er det fysiske arbejdsmiljø på skibene et problem som der er grund til at integrere i undervisningen. Således findes der ikke i dag et kursus i arbejdsmiljø, men skipper er forpligtet til i samarbejde med besætningsmedlemmerne at gennemføre risikovurderinger.

Den teknologiske udvikling

Fiskerne giver ofte indtryk af at fiskeriet er som det altid har været, at der ikke er noget grundlæggende nyt under solen. Jo, alting er blevet større og der er kommet mere teknologi ind i skibene.

Forholdet til teknologien er at det er et redskab der skal lette fiskernes hverdag. Kranerne på skibene skal lette de mange tunge løft og de nye plottere skal sikre et mere effektivt fiskeri. De nye teknologier er kommet gradvist, og oplæringen i at betjene disse foretages af leverandører eller de folk der har installeret redskaberne.

Oftentimes der flere generationer af teknologi i styrehuset. Det sikrer at skulle der være problemer med det nye, så kan man altid betjene sig af det gamle som man kender bedst. Som i tilfældet med indførelsen af de nye plottere: *"Vi gemte de der papirruller (fra skriveren) – hvis nu plotteren gik i stykker."*

Den nye teknologi muliggør et mere effektivt fiskeri, og giver fiskerne en viden som de ikke før har haft. Teknologien i styrehuset overflødiggør dog ikke den erfaringsbaserede viden. Fiskerne lægger vægt på at teknologien er et hjælpemiddel der bruges sammen med deres viden om strøm, vand og vejr og erfaring om fiskesteder.

Udfordringerne i forhold til den teknologiske udvikling er at lære at anvende de mange instrumenter og apparater. Noget, der kan være svært for en generation af fiskere der ikke er vant til at arbejde med computere. Fiskerne har en klar erkendelse af at den eksisterende teknologi ikke anvendes fuldt ud og at erhvervsfiskeren - ikke længere - kender til alle de muligheder den giver. Den nye teknologi bruges til de funktioner som den tidligere teknologi havde og som fiskeren derfor kender i forvejen. Det drejer sig for fiskeren om at kunne betjene den og i mindre grad om at se teknologien som en kilde til systematisk viden.

Arbejdsdelingen ombord

Skipper er den der har det overordnede ansvar for turen: det er således også ham der har planlagt turens længde, hvor der skal fiskes og efter hvad. Under sejladsen er skipper den der står i styrehuset og har overblikket over de elektroniske hjælpemidler, tager sig af logbogen og træffer valg om hvorvidt der fx skal fiskes efter en stime. På mindre kystfiskerbåde er det skipper der bestemmer hvor garnene skal sættes. Skipper sover som regel om natten, og vækkes så hvis mandskabet finder en stime. Så træffer skipper valg om hvorvidt der skal fiskes.

Denne arbejdsdeling udelukker dog ikke at skipper af og til giver en hånd på dækket. Enkelte skippere fortæller at de unge er med til at fremme en mere demokratisk organisering. Og fiskerne fortæller at skipper da også snakker med sit mandskab om hvad det er klogt at gøre, fx i forhold til at finde steder at fiske. Men skippers beslutninger er endegyldige og står ikke til diskussion.

Skipperens position begrundes ikke kun med den særlige viden han har fra fx sin skipperuddannelse. Han vil ofte være den der på grund af sin erfaring har størst indsigt i planlægningen af turene. Men i nogle tilfælde vil der være to ombord der har en skipperuddannelse, og her er der stadig brug for at overlade ansvaret til én person. Skipperens position begrundes nemlig i lige så høj grad med at der er behov for én

der bestemmer. Æn der sigter på hele tiden at have overblikket, ikke går i panik, og stikker ordrer ud når det brænder på. Og som en fisker siger: "*Hvis vi altid skulle diskutere hvilken retning vi skulle i, ville vi aldrig komme nogen vegne*".

Arbejdsdelingen mellem mandskabet er især på de lidt større fartøjer præget af en vis grad af specialisering. Er der 3-5 mand ombord, vil der ofte være et par stykker der kan bøde, en der kan passe maskinen, en der står for kabyssen osv. På trods af denne specialisering hersker der en opfattelse af at det er et fælles ansvar at få tingene gjort. Og ingen går i seng før alle er færdige med deres opgaver. Alle er fælles om missionen:

"Ud på sådan en tur, få lortet fyldt op med fisk, og så hjem igen så hurtigt som muligt. Det er vigtigst for alle. Det er det det drejer sig om, og vi er ikke for fine til at hjælpe hinanden".

Fællesskabet er forankret i arbejdsdelingen, men betyder meget for hele stemningen ombord. En erhvervsfisker har i dag ca 160-200 havdage. For dem der driver 'nomadefiskeri' og er væk længere tid ad gangen betyder det at de bruger betydelig tid sammen med hinanden. Derfor er det vigtigt at fiskerne kan godt sammen – at de 'makker' sammen. Skipper må sammensætte et velfungerende team hvor alle kan arbejde og tale godt sammen, deles om opgaverne og tage sin tørn til alle er færdige.

Rekruttering til faget

Manglende rekruttering af mandskab og tilgang af nye skippere er velkendt især i de mindre havne. De unge fravælger fiskeriet på grund af mere stabile og bedre lønnede job på land. Skrantende indtjening, omfattende reguleringer og kontrol af om kvoter mv overholdes, får mange nuværende fiskere til at fraråde deres egne børn at blive fiskere, samtidig med at forholdene også skræmmer andre væk og over i andre erhverv.

Afgangen fra erhvervet kommer blandt andet Vestas til gode idet mange fiskere fra Harboøre, Torsminde mv der har solgt deres kvoter, har søgt og fået job her.

Derfor ser man også især inden for garnfartøjer på 15-20m en tilgang af udenlandsk arbejdskraft fra bl.a. Polen og de baltiske lande, med de uddannelsesmæssige udfordringer dette stiller til erhvervet. De udenlandske fiskere har ingen opsigelsesfrist og fisker kun indtil de har tjent penge nok til at rejse hjem igen.

Disse fiskere har ikke en fiskerbaggrund, og taler ikke dansk. Flere danske fiskere har været tilbageholdende med at rekruttere udenlandske fiskere, og nogle vil hellere ligge stille i havnen når mandskabet

skal have fri til andre ting, og der ikke er andre lokale at hyre.

For større både har den specialiserede arbejdsdeling betydet at det har været muligt at udnytte den udenlandske arbejdskraft, på trods af kommunikationsbesvær. For de mindre både der driver kystfiskeri og tager ud en dag ad gangen, er situationen en anden. Her fortæller nogle fiskere at samarbejdet foregår sådan at skipper signalerer hvad der skal gøres hvornår, sejler efter autopilot når han selv er på dækket, og derved klarer sig uden sproglig kommunikation med sin udenlandske arbejdskraft.

Der er dog ikke nogen tvivl om at samarbejdet vanskeliggøres af den manglende sproglige kommunikation, både arbejdsmæssigt og socialt.

For at lette samarbejdet mellem skipper og det øvrige mandskab og de udenlandske fiskere, er der behov for efteruddannelse af udlændinge der giver kompetencer til at begå sig på det fagsprog der anvendes i fiskeriet. Denne uddannelsesindsats er allerede igangsat.

Læring i fiskeriet

Som man spørger får man svar

"Man skulle intet kunne da jeg startede som fisker" siger en fisker mens en anden fortæller: "Da jeg startede for 30 år siden, havde jeg det hele i benene. Nu har jeg det i hovedet."

Når man spørger en fisker om han har brug for efteruddannelse, bliver han ofte lidt fjern i blikket og siger at han kan det han har behov for, og det han har behov for lærer han gennem det daglige arbejde. Erfaringen er grundlaget for nye læring, vel at mærke en erfaring der gøres mens man gør det, altså i praksis. Erhvervsfiskere lærer gennem den daglige praksis og det har de altid gjort. Ni tiendedele af det der skal læres, er nemlig sund fornuft. Der er grund til at hæfte sig nærmere ved denne form for læring og dens betydning for fiskernes egen forståelse af deres behov for efteruddannelse.

Fisker er ikke noget man bliver

De erfarne kystfiskere har altid været fiskere. De har ikke lært at blive fiskere – de er fiskere. Det er noget eksistentielt for den enkelte, men det er også en livsform sådan som Thomas Højrup bl.a. har beskrevet det i bogen 'Det glemte folk' og i artiklen 'Hvorfor Kystfiskeri? Om at vælge og at fremme højtverdifikkeriet'.

Fangermentaliteten

Denne identitet som fisker hænger stærkt sammen med en fangermentalitet. Friheden i erhvervet, den tætte tilknytning til naturen, muligheden for at tjene 'kassen' ved at komme hjem med mange kasser, er en del af denne fangermentalitet og gør fiskere til stolte mennesker med stor social status i lokalsamfundet.

Fangermentaliteten og den sociale status bygger også på et fællesskab mellem fiskere. De taler fx om at have makkere eller at være del af en klan. Fiskerne er på den ene side konkurrenter og samtidig makkere eller del af et større fællesskab.

Drengene er med i styrehuset fra de er 4 år. Det er sådan de har lært det: de får lov til at prøve det hele, og til sidst har de den føling med tingene der kræves for at kunne lægge et reb, så det folder rigtigt på havbunden. De lærer om landskabet på bunden, hvordan vind- og strømforhold spiller ind på fiskenes færden, og hvordan dette landskab ændrer sig.

At lure

Tidligere var der et betydeligt liv på de danske havne. I dag er dette liv reduceret betydeligt, og går man en tur på en fiskerihavn, møder man kun enkelte fiskere der typisk er ved at gøre båden klar. Udveksling af erfaringer er derfor blevet betydeligt vanskeliggjort ved strukturtilpasningen i fiskeriet. Derfor er lureriet også aftaget som læringsform. Med at lure menes at fiskerne holder øje med hinanden: hvornår går han ud? Hvilken retning tager han? Og hvor sætter han garn eller trawl?

Radiokommunikation

Fiskerne taler meget i radio. Der er en betydelig radio-

kommunikation og i dag også telefonkommunikation mellem makkere eller klanmedlemmer på havet. Der udveksles oplysninger om mulige fangstpladser, vejr- og strømforhold. Det er dog ikke tilfældigt hvem man deler sin viden med. De må ikke være "*dovne eller uærlige*".

Uden en makker på havet går det ikke, siger fiskerne. Både af hensyn til sikkerheden – de ved altid hvor hinanden er – og af hensyn til fangsten.

Samspil med håndværkere

Når båden er i havn efter længere tid på havet, er det ofte tid til at få håndværkere om bord. Der er næsten altid noget der skal ordnes, maskinen skal repareres, grejet skal ordnes og de elektriske installationer skal efterses. Det betyder at fiskerne – især skipper – har et tæt samspil med de håndværkere der kommer om bord, og i disse situationer kigger fiskeren over skulderen på håndværkeren så han ved hvad der er blevet repareret eller optimeret og dermed lettere selv kan foretage de nødvendige reparationer når de er på havet. Dette arbejde indeholder ikke alene reparationer, men det er i samspillet med håndværkerne at forbedringer af båden sker - i samspillet mellem fisker og håndværker.

Stedet som kontekst

Det er åbenlyst at fiskere lærer i arbejdet og i relation til arbejdet, fx på havnen. Stedet som kontekst er vigtigt. Fx omtales et eksempel hvor en kursusaktivitet blev gennemført på en redningsstation hvor fiskerne var på hjemmebane og den tilrejsende lærer på udebane. Hjemmebanefordelen har stor betydning for fiskerne. Derfor er uddannelsesskibet Athene i den sammenhæng et stort fremskridt fordi undervisningslokalet nu kan flytte sig mellem havnene. Mere om Athene senere.

Praksislæring

Fiskernes måde at lære på er erfaringsbaseret, knyttet til den daglige praksis og kan for de erfarne fiskere ikke foregå på anden måde. Imidlertid udtrykker de også et behov for og ønske om refleksion og læring når de fortæller deres egne historier om hvad der 'set i bakspejlet' ville have været godt at vide noget om. En væsentlig del af denne læring foregår som vi har set det imellem fiskerne selv.

En barriere for formaliseret efteruddannelse er både knyttet til at fiskere er praktikere og ikke boglige, og at de ikke har en selvforståelse af at være kloge eller at have behov for teoretisk viden. Den begyndende forståelse af biologiens betydning synes at åbne for et anderledes forhold mellem teori/naturvidenskab samtidig med at fiskerne også i stigende grad indser at 'refleksion' over egen praksis på et 'videnskabeligt' niveau kunne blive en økonomisk fordel for deres eget fiskeri.

Praksislæring adskiller sig fra en eksplicit, organiseret uddannelse som en form hvor man lærer ved at se på og gøre som de andre (gentagelse), ved at prøve sig

frem gennem erfaring.

Praksislæring bygger videre på det erhvervsfiskeren lærer i praksis og er i en forstand fundamental fordi det først er i praksis at man tilegner sig den kunnen og viden som man undervises i i eksterne uddannelses-sammenhænge. Det er først i praksislæringens arbejds-mæssige, sociale og kulturelle kontekst at det lærte integreres i den enkelte person/erhvervsfisker.

Det uddannelsespolitiske perspektiv er derfor at skabe en mere åben sammenhæng mellem fiskernes egen erfaringsbaserede læring og de mere generelle principper der kan læres på en skole. Den skolebaserede læring må i høj grad forholde sig til de daglige arbejds-sammenhænge hvor praksislæring finder sted hvilket indebærer at give plads for arbejdets læringsrytmer og den sociale organisering af arbejdet.

En polak eller lette der skal med ud at fiske, skal lære det. De får lov til at styre, at medvirke til at sætte garn ud, trække det ind igen og rense fisk. Alt andet er skippers opgave, og alt foregår under instruktion. Her er forestillingen om den gradvise oplæring fortsat in-takt, men styret af en meget høj grad af instruktion.

Efteruddannelse i principper

Grundprincipperne i fiskeriet kan læres, men at anvende disse kræver en praktisk øvelse, fx undervejs at lære hvordan voddet lige ligger rigtigt. Viden om vod og garn kan læres skolestisk, men resten kan ikke. Taler man efteruddannelse, må viden om generelle principper knyttes tæt til praksis i fiskeriet.

Behov for læring og efteruddannelse

En ny fremtid

Regeringen har sammen med Dansk Folkeparti i 2005 udformet en aftale om en ny fremtid for dansk fiskeri og akvakultur, og denne aftale indeholder en styrkelse af fiskeriuddannelserne. Ifølge aftalen ønsker aftaleparterne:

- En styrkelse af selve fiskeriuddannelsen, herunder gennemførelse af efteruddannelse.
- Mulighed for at overføre resultater fra fiskeriuddannelsen til andre uddannelser, herunder i forbindelse med omskoling.

Behov for kompetenceudvikling

Regeringen peger på at perspektivet for udviklingen og kompetencen i erhvervet er at erhvervsudøvernes faglige grundlag i alle dele af erhvervet bør være på højde med det bedste i verden, og at den enkelte erhvervsudøver evner at se sin faglige virksomhed i sammenhæng med udviklingen i både forretningsmuligheder og kravene til bæredygtig ressourceudnyttelse. Det er et mål at få sat den brede kompetenceudvikling 'på skinner' og at tænke rekruttering ind i alle de aktiviteter der finder sted i sektoren. Indsatsen har indtil videre især været rettet mod at give de unge mulighed for at komme med ud at fiske og i mindre grad haft fokus på efteruddannelse af de erfarne, fx sådan at de kan overføre resultater fra efteruddannelse til andre uddannelser.

Ikke nye behov i 2005

I 'Analyse af det Maritime efteruddannelsessystem' gennemført i efteråret 2005 blev der ikke afdækket nye behov for erhvervsfiskere. Rapporten omtaler at der *måske* er behov for udvikling af et kursus i kvalitetsbehandling af fisk og muligvis behov for udvikling af it-baseret læringsmateriale.

Vores undersøgelse peger fortsat på at kvalitet er i højsædet, og at anvendelse af nye it-baserede værktøjer kan fremme fiskernes motivation for efteruddannelse og samtidig styrke deres it-kompetencer.

Regeringen lægger vægt på efteruddannelse og en rapport nævner mulige behov. Repræsentanterne fra organisationerne nævner ligeledes efteruddannelsesbehov, mens fiskerne selv er tilbageholdende med at formulere behov for læring.

Erfaringer med efteruddannelse

Er fiskerne ikke motiverede for efteruddannelse? Som analysen viser, er fiskerne meget åbne for læring når det foregår i den rigtige kontekst. Den formaliserede efteruddannelse har de fleste fiskere erfaring med fra de obligatoriske kurser, og disse erfaringer er ofte positivt kritiske.

Glade i sidste ende

Har fiskerne først været af sted på efteruddannelse, er erfaringerne som regel gode. Vi har ikke hørt nogle fortælle at de har været på et kursus der var spild af tid. Som flere fiskere siger: " *Vi er jo gerne lidt skeptiske, men når vi så kommer af sted, så ender vi jo tit med at blive glade for det*".

En øjenåbner

En fisker fortæller os hvordan han har oplevet at blive bedre til at kommunikere over radioen på engelsk, efter at have været på et mindre kursus i den lokale fiskerafdeling. Her har han også taget et kursus i regnskab hvilket har givet ham mulighed for at holde godt styr på sin økonomi ved hjælp af computerprogrammer. Om kurserne siger han: "*Det var godt nok en øjenåbner. Det var vi mange der syntes*".

Tiden fløj af sted

En anden fisker fortæller om sit medicinkistekursus, som han havde været meget skeptisk over at skulle på. Her var han endt med at føle at de 4 dage var alt for kort tid, og oplevelsen var at han havde lært rigtig meget han kunne bruge. Han havde allerede én gang haft brug for det da han skulle sy en flænge i hovedet på en tilskadekommen makker.

I disse tilfælde er det altså kommet bag på fiskerne at de har lært noget de kunne bruge til noget i praksis. Noget de på ingen måde havde regnet med før de tog af sted på kursus.

Kulturchok

Det er dog tydeligt at det at komme på kursus kan være noget af et kulturchok for fiskeren. Der er meget langt fra fiskeren på sin båd, iført blå overalls og hue, i færd med at gøre det han har gjort i årevis, og som han kan til fingerspidserne, til kursisten med strøget skjorte på ukendt territorium på et kursus, med mennesker han ikke kender, ord han måske aldrig har hørt og en lærer der ved meget bedre end ham selv - i hvert fald om det kurset handler om. Faren for at fiskeren i denne sammenhæng oplever sig selv i rollen som uvidende skoleelev og dermed mister motivationen og lysten til nogensinde at vende tilbage er overhængende.

Her er det vigtigt at der i bestræbelsen på at give fiskeren et brugbart indhold med hjem, tages udgangspunkt i den store bagage af viden og erfaringer fra praksis som fiskeren bringer med sig. Det er vigtigt for fiskerne at have en oplevelse af at det de lærer, kan bruges til noget, at de ikke spilder deres tid eller bliver 'talt ned til'. Fiskernes faglige stolthed er høj, og undervisningen skal tage dem alvorligt, som de dygtige praktikere de er. Fx ved direkte at knytte undervisningens indhold an til den viden fiskerne allerede har.

Hvad fremmer brug af efteruddannelse?

Hvad der kan få fiskerne til at interessere sig for efteruddannelse, er:

- At det giver en bedre økonomi
- At efteruddannelsen er obligatorisk

- At den knyttes til og kan anvendes i praksis
- At den bygger (videre) på fiskernes egne erfaringer

Fiskere overvejer efteruddannelse

"Vi kan det vi skal til fingerspidserne"

"Vi kan det vi skal til fingerspidserne", siger fiskerne, og de har derfor ikke mange bud på hvad efteruddannelse kan hjælpe med. Uddannelse tager man for at lære noget, men fiskerne har lært at fiske gennem praksis. At være fisker er en identitet der ikke har noget med uddannelse at gøre, og støder fiskeren på nye udfordringer i hverdagen, er det ikke uddannelse der er løsningen. Fx når de indfører ny teknologi eller der sker store ændringer i erhvervet. Udfordringer løses i praksis, blandt fiskerne selv.

"Det er ikke skolen man lærer noget i"

Dårlige skoleerfaringer, og det forhold at mange fiskere ikke har gået i skole siden de forlod folkeskolen efter 7., 8. eller 9. klasse er også væsentligt i denne sammenhæng. Fiskerne er ganske enkelt ikke vant til at lære noget i strukturerede, formaliserede undervisningssammenhænge. Og så er det et gennemgående træk at fiskerne ikke kender til de efteruddannelsesmuligheder der er.

En anden årsag er at formaliseret efteruddannelse skal planlægges og prioriteres og opfattes ikke af fiskerne som en del af deres job. Når fiskerne er i land drejer det sig om at passe familie og hus og ellers at slappe af til næste tur.

"Dystre fremtidsudsigter hæmmer motivationen"

En tredje årsag til at det kan være svært for de erfarne fiskere at se det fornuftige i efteruddannelse kan være den desillusion der i øjeblikket præger erhvervet. Fremtiden er usikker, og mange fiskere lever i tvivl om hvor de befinder sig om bare to år. Om de til den tid stadig fisker under helt andre vilkår, eller om de overhovedet befinder sig erhvervet mere er ofte uvist. Denne stemning motiverer ikke den enkelte fisker til at tænke i efteruddannelse.

Netop denne udvikling bruges dog af organisationerne som argument for at fiskerne faktisk har brug for at erhverve nye kompetencer. Dels for at forbedre fiskernes muligheder for at kunne blive i erhvervet, og dels for at erhverve sig grundlæggende kompetencer for at kunne skifte erhverv. I denne sammenhæng er det også værd at nævne muligheden for realkompetencevurdering som ved at synliggøre og anerkende fiskernes kompetencer giver dem mulighed for at bringe disse i spil.

Udviklingsområder

Selv om efteruddannelse ikke er en aktivitet fiskerne benytter meget, eller tænker på når de står over for nye udfordringer, eller tænker på at bruge for at forlade erhvervet, så er uddannelse og efteruddannelse ikke længere væk end at de erfarne fiskere – set i bakspejlet – godt kan se at uddannelse kunne have styrket dem i det daglige arbejde. De behov som fiskere og

repræsentanter fra deres organisationer peget på - både set i bakspejlet og fremadrettet i forhold til nye udfordringer – kan samles i følgende punkter:

- it
- maskiner
- bødning/grejer
- sprog
- regning/økonomi

IT

De seneste års teknologiske udvikling har betydet en stor omvæltning for fiskerne. De har fået nyt udstyr som GPS, plotter, ekkolod, autopilot, radioudstyr osv. Udstyret har gjort livet lettere for fiskerne, samtidig med at det er blevet mere krævende fordi de skal kende instrumenterne for at kunne anvende dem. Som en fisker siger:

"Jeg ville gerne have kunnet noget mere med IT. Jeg har måttet bøvle rigtig meget med det. Det kunne have været rart med computerkurser, efterhånden som tingene kom. Det er en udvikling der har været, men det har knebet med at følge med".

Fiskerne har i dag forskellige strategier til at lære teknologien: De spørger hinanden til råds, de henvender sig til leverandørerne der sælger udstyret, og endelig prøver de sig frem. Trykker og trykker, til de har lært det at kende. Alligevel mener flere fiskere at de på mange måder er hægtet af den teknologiske udvikling.

Maskiner

Mange fiskere peger på at der er et stort behov for maskinkendskab hos erhvervsfiskerne – også større end fiskerne har det i dag. På større både er der ofte en mand ombord, eventuelt med smede- eller mekanikerbaggrund til at passe maskinen. Men det er ikke altid muligt at få fat i sådan en. På de mindre kuttere er der ikke krav til særligt maskinkendskab blandt mandskabet. Her er fx motoren, på grund af sin mere beskedne størrelse, nemmere at håndtere. Men også her kræver den vedligeholdelse hvis den skal holde.

Fiskerne peger på at vedligeholdelsen af maskiner er vigtigt i forhold til at kunne reducere omkostninger på driften af fartøjet. Er man i stand til løbende at være opmærksom på hvad der trænger til udskiftning, og måske samtidig i stand til at foretage reparationer på åbent hav, er der mange penge at spare. For så holder udstyret længere.

Fiskere der ikke enten sejler med en maskinkyndig mand ombord, eller selv har evnerne i kraft af fx en tidligere smedeuddannelse, trækker som regel på håndværkere, bekendte eller familiemedlemmer der kan hjælpe med maskineriet.

Det opleves dog som en generel tendens at der mangler folk med maskinkendskab. Derfor bør flere fiskere have maskinkendskab.

Bødning og grejer

Vedligeholdelse af grej og net er vigtigt ombord på et skib. Derfor er fiskere der fx kan bøde net eftertragtede. For denne evne besidder kun ret få fiskere. Besides evnen til at bøde ikke ombord, gemmes garnene og bødes måske på land af andre, eller de smides væk og erstattes af nye. Det er imidlertid dyre løsninger, og da selv et mindre hul kan betyde stort tab af fisk, er det nødvendigt med fiskere der kan bøde.

Sprog

Kendskab til fremmedsprog, herunder i særdeleshed engelsk, er noget af det fiskerne oplever, trænger sig på i stigende grad. Dette skyldes for det første en nødvendighed af at kunne kommunikere med andre fartøjer via radio. Dernæst skyldes det den stigende anvendelse af arbejdskraft fra bl.a. Polen og Baltikum. Her kan det være svært for fiskerne at kommunikere med deres mandskab hvis ikke de kan engelsk.

Regning/økonomi

Evner til at regne, men også at kunne danne overblik over og bringe systematik i regnskabet for drift og fangst, nævnes som noget fiskerne kan have svært ved. Men ligesom det er tilfældet omkring fremmedsprog er det ikke blot fiskeriet der er motivationen her. Også privat oplever fiskerne at de mangler disse evner, fx når de skal hjælpe deres børn med lektier osv.

Organisationers bud på efteruddannelsesbehov

Organisationerne peger ligesom fiskerne selv på behovet for at fiskerne lærer IT, maskinkendskab samt vedligeholdelse af grejer. Generelt har de dog større fokus på de almene kompetencer, ligesom de vægter fiskernes evne til at tilpasse sig aktuelle ændringer i erhvervet.

Fra kvantitet til kvalitet

Ændringer i efterspørgslen har skabt et større marked for fisk af høj kvalitet. Der er derfor også et stigende behov for at fiskerne er i stand til at behandle fiskene så de bevarer den kvalitet de har når de er friskfangede. Denne behandling forudsætter to elementer.

For det første beskrives det som centralt at fiskerne bevidst satser på kvalitet frem for kvantitet. At de altså ikke går efter at laste skibene med så mange fisk som muligt, men at de satser på færre, men bedre fisk.

For det andet forudsætter det at fiskerne er i stand til at behandle fiskene så de ved landingen har en høj kvalitet. Fælles for store og små skibe er vigtigheden af at fiskene behandles nænsomt, og at de skæres op og renses på den rigtige måde. For de mindre skibe, kystfiskerne, er det muligt at levere friske fisk på dagen, da de oftest kun er væk en dag ad gangen. For dem handler det om at fange færre fisk og dermed kunne behandle fiskene bedre. For større skibe, der er væk flere dage ad gangen, er det nødvendigt at fiskene ises og kvalitetsudskæres ombord.

Viden om erhvervets rammer og vilkår

Organisationerne er enige om at der er grundlag for efteruddannelse på dette punkt.

Organisationerne peger på at fiskerne i stigende grad skal efteruddannes i forhold til viden om deres erhverv, og de ændringer der præger det. Altså samfundsmæssig viden. Det påpeges at det er vigtigt for fiskerne at forstå sig selv i den politiske virkelighed som fiskeriet er en del af. Derfor er det vigtigt at fiskerne opnår indsigt i fx fiskeripolitik, lovgivning, EU og disse faktoreres indflydelse på driften og anvendelsen af grej. Dette kunne blandt andet være i form af kurser i fiskerierhvervet, arbejdsmarkedsforhold og driftsøkonomi.

Indblik i driftsøkonomi kan ifølge organisationerne give fiskerne indblik i forretningsførelsen af deres skib, og dermed være med til at reducere omkostninger til fx maskiner, brændsel og grej.

Et kendskab til miljø og biologi fremhæves dog også som et vigtigt aspekt. Dels som et led i at drive bæredygtigt fiskeri og dels som en mulighed for at give fiskerne indblik i hvordan miljømæssige forhold skaber ændrede betingelser for fiskeriet.

Efteruddannelse i disse områder vil kunne hjælpe fiskerne her og nu med at tilpasse sig ændringer og krav, og på længere sigt desuden kunne give fiskerne et indblik i deres muligheder i erhvervet i fremtiden.

Almene kompetencer

IT-kompetencer samt grundlæggende regne-, skrive- og læsefærdigheder fremhæves som vigtige af flere årsager.

For det første gælder det sikkerheden ombord. Evnen til fx at læse sikkerhedsinstruktioner, og at kunne overtage kontrollen over it-udstyr og radio i nødstilfælde er nødvendige.

Dernæst gælder det at det at læse og skrive forudsættes på alle kurser, herunder certifikatgivende og obligatoriske kurser. Er fiskerne ikke i stand til at læse, skrive og regne på et rimeligt niveau, er de derfor afskåret fra al øvrig efteruddannelse.

Endelig påpeges det at disse færdigheder er nødvendige i det øjeblik en fisker uden anden uddannelse forlader sit erhverv for at søge nye græsblade på landjorden. Mangler fiskerne disse basale færdigheder, kan de være svagt stillet i en omstilling væk fra fiskeriet.

Tilrettelæggelsesformer

Fiskerne lærer i praksis. Det betyder at det er en pædagogisk overvejelse værd hvordan efteruddannelsen pædagogisk kan bygge bro mellem tilrettelæggelsen og gennemførelsen af arbejdsmarkedsuddannelserne og fiskernes daglige arbejde.

Læring i fællesskab

Fiskerne er på en og samme gang præget af et stærkt fællesskab, og samtidig af en vis arbejdsdeling, hvor fx skipper entydigt bærer det overordnede ansvar. Som det er beskrevet tidligere, lærer fiskere i et fællesskab med makkere, samspil med håndværkere og øvrige besætningsmedlemmer – ikke alene men i et socialt samspil med andre. Mandskabet på et fartøj udgør et 'praksisfællesskab'.

Samtidig er der ingen tvivl om at skipper har en særlig position i praksisfællesskabet som den der planlægger togterne, hyrer besætningen, er ansvarlig for risikovurderinger mv.

Ret kurser mod hele besætninger

Det forekommer derfor nærliggende at overveje hvordan efteruddannelsesaktiviteterne kan rette sig mod hele besætninger og ikke individuelt mod hver enkelt fisker. Fordelene for et mandskab er indlysende: De kan afprøve tingene sammen med hinanden, og i fællesskab tænke uddannelsen ind i de situationer de normalt er i og i fællesskab reflektere over egen praksis og evt nye praksisser.

Skippers rolle central for efteruddannelse

Skippers rolle som den ansvarshavende har en væsentlig betydning i denne sammenhæng. Det påpeger lærere fra Athene. Er det skipper der tager initiativ til efteruddannelsesaktiviteter for hele besætningen, er der større sandsynlighed for at mandskabet deltager.

Ventetid som uddannelsestid

Ventetiden og sørejsen til og fra fangstpladserne kan bruges som tid til læring. Fordelene ved at gennemføre efteruddannelse i disse perioder er mange.

For det første foregår det i den konkrete praksissammenhæng hvor det lærte anvendes. Med det udstyr der bruges og med de makkere man normalt arbejder sammen med.

For det andet bliver uddannelse ikke en forhindring for 'fisketid', der jo som bekendt er penge værd, og kan derfor forenes med arbejdet. I det tilfælde læringen foregår på sørejsen, er det heller ikke en hindring for samvær med familie eller arbejdsopgaver i hjemmet.

E-læring som mulighed

Etablering af e-læring hvor skipper eller fiskere medbringer Cd-rom/dvd'ere med undervisningsprogrammer med film, billeder og tekst, kan være en undervisningsform der er tilpasset de betingelser der er for efteruddannelse for fiskere.

Denne form for praksisnær e-læring forudsætter at

skipper kan gå forrest som motivator, organisator, mentor, lærer mv. Formen kan også gennemføres sådan at deltagerne har mulighed for at være i online kontakt med en lærer via radio eller telefon.

Formen vil forene den erfaringsbaserede læringsform som fiskerne har erfaring med og en mere skolepræget læringsform der kan bidrage med generel viden og teoretiske input der kan give anledning til konkret afprøvning og refleksion over egen praksis på skibet.

Athene

Uddannelsesbåden Athene spiller en væsentlig rolle som et fleksibelt efteruddannelses tilbud til fiskerne. Båden rummer et 'flydende klasseværelse' der kan flytte sig fra havn til havn, og dermed tilpasse sig de perioder hvor fiskerne i den givne havn har tid til at deltage i efteruddannelse. Båden rummer desuden ny teknologi i form af måleinstrumenter, radioer, computere, men også udstyr til førstehjælp og redningsmanøvrer. På Athene er der dog ikke grej ombord. Det forlyder at der er planer om en uddannelsesbåd med grej, men indtil da skal man til Fiskeriskolen i Thyborøn for undervisning der kræver grej.

Mange af de deltagere vi har talt med, giver udtryk for stor tilfredshed med båden, dels fordi den gør det muligt at få uddannelse uden at skulle rejse langt, dels fordi den på grund af sit udstyr rummer muligheder for at prøve tingene af. Flere fiskere fortalte begejstret om det udstyr der er ombord på Athene, og de muligheder det giver for at 'lege' lidt med de nyeste modeller.

Athene tilbyder desuden den mulighed som uddannelse forankret direkte i den daglige praksis ikke har; nemlig muligheden for at mødes med andre fiskere fra nær og fjern. Den snak fiskerne har på et kursus på Athene med fiskere fra egen eller andre havne, er for mange en meget afgørende del af kurset.

Fra fiskerbænk

Vi har tidligere beskrevet hvordan fiskere lærer i det daglige arbejde. Gerne ved hjælp af en erfaren fisker, skipper, radioleverandør, mekaniker m.fl. En læring der foregår ansigt til ansigt eller i en mindre gruppe. På fartøjet, på kajen, på redningsstationen mv.

.. til skolebænk

Kursusformen på Athene er ikke tiltrækkende for alle fiskere. Nogle fiskere giver udtryk for at de ikke er meget for at blive hørt og skulle forklare tingene i en større kreds, at sidde i samlet flok i en hestesko med front mod læreren der sidder inde med den rigtige viden, at sidde (an)spændt og vente på at man bliver spurgt. Der foreslås mindre hold og mere intensiv undervisning uden for megen ventetid, selv om fiskerne også giver udtryk for at de lærer noget ved at lytte.

Grundlæggende signalerer 'skolebænken' en ufrihed hvor initiativet og målet for læring er flyttet fra fiskeren og hans behov til læreren og et bestemt pensum.

Markedsføring

Flere fiskere peger på at de ikke kender til de eksisterende efteruddannelsesmuligheder. Her kunne det være en ide at rette markedsføringen mod skipperne og mod konsulenter i de lokale fiskeriforeninger.